

Шістдесят років тому протягом червня-липня чимало полтавців стало учасниками зйомок радянсько-італійського художнього фільму «Вони йшли на Схід».

Цими подіями жило не лише місто, а й уся область, почалися ж зйомки 22 травня 1963 року в селі Чернечий Яр Диканського району.

Трохи раніше військовий консультант генерал-майор М. Молотков проанонсував у пресі сюжет кінострічки: «Кінофільм розповідь про розгром італійської армії радянськими військами в роки Великої Вітчизняної війни. Обдурені Гітлером і Муссоліні солдати та офіцери дивізій 8-ї італійської армії влітку 1941 року вдерлися на територію нашої Батьківщини. Але кожен крок просування на Схід дорого обходився ворогам. 8-ма італійська армія, яка до вересня 1942 року мала 250 тисяч воїнів, уже до січня 1943 року під могутніми ударами радянських військ втратила більш ніж половину свого складу. Було багато вбитих, поранених, полонених. Кінофільм «Вони йшли на Схід» розповідь не тільки про гробижницьку війну фашистів проти СРСР, а й про дружбу між народами».

У Чернечому Яру італійці побачили класичну Україну

Знімальна група італійської кінокомпанії «Галатей» в пошуках «натури» побувала в багатьох кутках України і навіть Молдавії, але кращого, типовішого українського села, ніж на Полтавщині, не знайшли. Щоправда, кінорежисер стрічки Джузеппе де Сантіс розраховував знайти в Полтаві і сліди війни, які можна було б показати на екрані. Як вихід, довелося будувати декорації з дерева та хлорвінілу.

Звучить команда «Мотор!» – і «окупанти» в сірій уніформі, які відпочивали в затишку вітряного млина, швидко сідають на машини і їдуть у напрямку села... Так у Чернечому Яру почалися зйомки епізоду, коли під час наступу вороги спалюють хати, вбивають людей. Від фашистів тікають усі (в ролі «всіх» – місцеві колгоспники). Зіркою зйомок стала тоді місцева жителька Тетяна Вівчаренко, яка за сюжетом рятує трьох своїх дітей: однорічного Сашка, чотирирічну Ніну та шестирічну Зою. Не обійшлося й без казусів, хоч ця історія й залишилася поза кадром. Так, один чоловік, граючи мародера, так старанно витягував козу з сараю, що зламав її один ріг.

Довелося якось виправдовуватися перед бабцею за зіпсований узятий напрокат «інвентар».

«...Ми ходили пішки, а «німці» катилися на танках»

Наймасовіші епізоди зйомок відбулися поблизу Нижніх Млинів Полтавського району. Тут, на Ворсклі, знімали епізоди битви за... Південний Буг: переправу через річку, штурм мосту, танкову атаку тощо. Тож протягом двох тижнів місцеві жителі поступово звикли до розривів снарядів і мін, торохтіння куле-

«Вони йшли на Схід»... через Полтаву

Зйомки фільму.

Віктор Форманчук (ліворуч).

метів. Головними героями баталії стали близько тисячі курсантів-зв'язківців із Полтави, так званих Червоних казарм. Честь потрапити в масовку випала й Віктору Форманчуку, який у 1963 році проходив військову строкову службу в школі зв'язку.

– З кіностудії «Мосфільм» до нас завезли інвентар для фільму, форму і зброю, – згадував Віктор Іванович. – Залежно від того, кого доводилося грати – німецьких чи італійських вояків або ж мирних жителів, прямо на місці екіпірували, вантажили на машини і везли в райони зйомок.

Мені випала нагода «форсувати річку» в складі італійської армії. Перед зйомками отримали інструкції, хто куди

бійжити, коли падає... У певний момент із вежі давали «відмашку» прапорцем... За день, бувало, так набігаєшся, що навіть радієш, коли режисер кричить у твій бік: «Убитий!».

Лежиш до кінця дубля на м'якій травичці, прохолоджуєшся (добре, що в італійських солдатів були здорові речові мішки, які ми набивали сіном).

Зйомки були не тільки складні, а й небезпечні. З одного боку – вибухи й стрільба, хоча й холостими патронами, з другого – форсування річки у формі – хто плавом, хто на човнах. Один хлопець поблизу греблі зачерпнув каскою води, ледве не втонув, вчасно колеги підоспіли.

Віктор Форманчук згадує, що на

зйомках у Нижніх Млинах була «дискримінація». Вони, італійські вояки, ходили пішки, а «німці» з посмішками катилися на танках.

«Пан режисер просив не хіхикати»

На початку липня зйомки перебазувалися в район селища Кривохатки (нині Вороніна), до залізниці неподалік Хрестовоздвиженського монастиря.

Тут додалися місцеві жителі, задіяли вихованців театру юнацької творчості Палацу піонерів, полтавських акторів – заслужених артистів УРСР Д.П.Степового та А.І.Іванченка, артисток Л.К.Іванченко та В.В.Хмельницьку. Знімали епізод, як гітлерівці женуть у Німеччину полонених радянських людей, а назустріч ешелонами рухаються італійські солдати. Вони зупинилися на перепочинок, а один з італійців на губній гармошці заграє «Інтернаціонал». Цю мелодію почув німець-конвоір, зупинив полонених і запропонував пригледати їм слова: «Що, мабуть, уже забули?».

Спочатку тихо, а потім усе голосніше лунає над полем: «Это есть наш последний...». Гітлерівець такого не очікував, тож наказав замовкнути, але спів охопив інші ряди.

– Тепер ми в ролі німців гнали полонених, артист Григорій Михайлов, до речі, з одним із моїх товаришів по службі почав співати «Інтернаціонал», – продовжує спогади Віктор Форманчук. – Паровоз, що віз італійських вояків, був справжній. Щоб надати йому більшої «суворості», у трубу кидали димову шашку, тоді з неї шугав чорний дим. Тут і я зіграв свою роль: слід було відштовхнути літню жінку, котра плакала, щось примовляла й чіплялася за ноги своєї доньки, яку гнали в Німеччину. Довелось увійти в роль, але, можливо, трохи перестарався, бо жінка... довго котилася з насипу. Утім, асистент режисера похвалив мене, хоча ця сцена потім, на жаль, до фільму не ввійшла. На Вороніна загалом було відзнято чимало дублів, а звук хлопавки аж у вухах стоїть. І все через дівчат! Ми повинні були їх грубо штовхати, вигукувати щось німецькою на зразок «шнель», та дівчата, наші однолітки, зривалися на сміх. Тому перекладач часто оголошував: «Пан ре-

жисер просить: поведьтєся серйозніше і не хіхікайте!».

А потім у Полтаві підірвали млинзавод

Кадри бойових дій у Полтаві починаються поблизу зупинки «Млинзавод». Італійські солдати просуваються вулицями міста, аж раптом неподалік Першотравневого проспекту (поблизу будинку, де нині Музей авіації та космонавтики) нариваються на радянський танк. Танкіст поливає їх із автомата, хто встигає, ховається за колони будинку чи в арку. Далі бойова машина заїздить на територію парку «Перемога», у кадр потрапляє оглядове колесо, парашутна вишка, дитячі каруселі і збитий радянськими зенітниками фашистський літак. До речі, насправді це... літак, в якому за радянських часів був дитячий кінотеатр, тож перед зйомками його «гримували» кілька днів. Навіть обклали руїнами будинку, у який він начебто врізався. І все для того, щоб «картинка» з'явилася в кадрі аж на дві (!) секунди.

Головний сюжет зйомок у Полтаві – події навколо підризу млинзаводу. Німці схопили кількох мирних жителів, на їхню думку, винуватців диверсії і повели на розстріл. Серед них і гарна дівчина, яку зіграла уродженка Полтави, народна артистка РРФСР Жанна Прохоренко. Розстріл доручили італійським солдатам, та жоден із них не наважився вистрелити в дівчину. Так її й відпустили з Богом...

Шкода, що Челентано не приїхав

Світова прем'єра цієї військово-історичної драми відбулася 16 вересня 1964 року, вона була одним із останніх епізодів «відлиги» перед «залізною завісою». Над сценарієм, окрім нашого Сергія Смирнова, працював один із найплідніших італійських майстрів Енріо Де Кончіні. Радянську країну довірили представити в якості режисера Дмитру Васильєву, який зняв до того часу такі відомі стрічки, як «Над Тисою», «В ім'я батьківщини», «Олександр Невський» та «Ленін у Жовтні». Ну а що з цієї спільної творчості вийшло, краще все-таки один раз побачити. Утім і для любителів військових ляпів – це «іменини серця»...

У калейдоскопічному вихорі військових пристрастей і доль на екрані промайнуть Жанна Прохоренко, Тетяна Самойлова, Ельза Леждей, Лев Пригунов, Артур Кеннеді, молодий Пітер Фальк та багато інших. До речі, в італійському варіанті назва картини – «Italiani brava gente», що можна перекласти як «Італійці – браві хлопці», або «Прості італійські хлопці». Одну з ролей у фільмі «Вони йшли на Схід» повинен був виконати відомий італійський актор Адріано Челентано. Однак, незважаючи на те, що успішно пройшов проби, він не став зніматися в цій картині, бо не хотів надовго розлучатися зі своєю дружиною Клаудією Морі.

– За збігом обставин мені так і не вдалося подивитися фільм у прокаті, лише коли він з'явився в інтернеті, то вперше його переглянув, відчувши легку ностальгію, – згадував Віктор Форманчук, який і сам кілька років тому пішов з життя.

Володимир СУЛИМЕНКО